

РЕЦЕНЗИЯ

Относно: публична защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по научна специалност **3.8. Икономика (Икономика и управление)**.

Рецензент: проф. Румяна Николаева Нейкова, доктор по икономика, Висше училище по застраховане и финанси – София.

Тема на дисертационния труд: „Управление на риска при комплексни системи (на примера на железопътната система на България)”.

Автор на дисертационния труд: Мария Стоева Стефанова

Научен ръководител: доц. д-р Лилия Дамянова

Основание за представяне на рецензията: Писмо № НД-20-156 от 17.10.2017 г. на Ректора на ХТМУ

Представената дисертация и пакета от необходимите официални документи са правомерно оформени и изискванията по разкриване на процедурата са спазени.

1. Кратки биографични данни и характеристика на научните интереси на кандидата

Мария Стоева Стефанова е задочен докторант при катедра „Икономика и стопанско управление“, зачислена със Заповед на Ректора на ХТМУ № р-фх-57/22.02.2013 г. Тя е завършила бакалавърска степен по специалност Стопанско управление и магистърска по специалност Счетоводство и контрол в Бургаския свободен университет. Докторантката владее английски и руски език, притежава чувство за отговорност и умения за работа в екип и за организиране и координиране на административна работа. Владееенето на двата езика ѝ позволява да следи международната литература и да пренася иновационни знания в тази област, както и да адаптира добрите мениджърски практики към нашата реалност в системата на железопътния транспорт. Постиженията и резултатите от нейната изследователска работа са свързани с проведените специализации във Франция и Румъния, както и участието в международен проект, свързан с разработването на хармонизирани правила за въвеждане и експлоатация на подсистема „Контрол, управление и сигнализация“ за Европейска система за управление на движението на влаковете.

В подкрепа на своите изследвания и като израз на публичност на своите идеи за управление на риска, докторантката представя 5 самостоятелни и 7 в съавторство статии и научни доклади, публикувани в легитимни списания и сборници от научна конференция.

Дисертационната работа на тема „Управление на риска при комплексни системи (на примера на железопътната система на България)”, авторефератът, справката за приносите и научните публикации, свързани с дисертацията са резултат от самостоятелна научна работа на авторката. Те са доказателство за нейните усилия да анализира концептуалните основи, методиката за изследване на риска, апробирането на резултатите и насоките за подобряване на безопасността в ж. п. транспорта у нас.

Индивидуалният план на докторантката е изпълнен съдържателно в определените срокове, представената дисертация и пакета от необходимите официални документи са правомерно оформени и изискванията по разкриване на процедурата са спазени.

2. Преглед на дисертационния труд и анализ на резултатите

Дисертационният труд на тема „Управление на риска при комплексни системи (на примера на железопътната система на България)” е обсъден на Катедрен съвет на катедра „Икономика и стопанско управление” и със Заповед на Ректора на ХТМУ е насрочена процедура за публична защита, в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ХТМУ - София.

Обем и структура на дисертационната работа

Представената дисертация е работена в обем от 172 стр., съдържа 26 фигури и 50 таблици. Структурата на дисертационния труд включва въведение, три глави, където се изследват съдържателно въпросите на риска и неговата роля при сигурността в железопътния транспорт, заключение, справка за основните научни и научно-приложни приноси в дисертационния труд, списък на публикациите по дисертацията и използваните информационни източници.

Извършената изследователска работа от авторката на дисертацията разкрива областта на нейните научни интереси като актуална и с особено важна приложна

страна, свързана с управлението на риска и повишаване на сигурността в ж. п. транспорта.

Актуалност на темата и необходимост от изследването

Актуалността на темата се определя от икономическата и социална значимост на ж. п. транспорта за населението на Р. България и от факта, че в научната литература въпросите за риска в този вид транспорт все още не са достатъчно изследвани и разработени. Това от своя страна определя и ограничения кръг приложни разработки, чрез които да се подпомогнат ръководителите в ж. п. транспорта за повишаване на резултатността и ефективността от неговото функциониране. Актуалността на проблема се свързва и с ролята на ж. п. транспорта като важен логистичен механизъм, който е съществена част от търговско-икономическите връзки в страната и извън нея.

Потребността от изследвания в тази област се обосновава с необходимостта от осигуряване на безопасност и сигурност на масовото превозване на пътници и товари и намаляване на рисковите събития, които в по-вече от случаите водят до загуба на човешки животи и сериозни материални и екологични щети.

Цел, обект и предмет на изследването

Основната цел, която си поставя авторката и от която се ръководи в настоящата дисертационна работа, е да се изследват от една страна теоретическите аспекти на управлението на риска, в т.ч. и в ж. п. транспорта и да се предложат модели и методика за неговото усъвършенстване, с оглед повишаване безопасността и сигурността на железопътната система у нас.

За постигане на посочената цел, авторката дефинира конкретни 11 изследователски задачи, които се решават в трите глави на дисертационния труд и определят логиката на извършената изследователската работа, както по отношение на теоретическите, така и по отношение на приложните изследвания. Определящо значение за резултатите, получени в настоящия труд, имат задачите за:

- изследване на същността и особеностите на комплексните системи и на управлението на риска при тях;
- обзор и анализ на съществуващите методи и техники за оценка и анализ на риска, на стратегиите, нормативните изисквания и инициативите за подобряване на безопасността в системата на ж. п. транспорта у нас;
- изследване на историческото развитие, на структурата и тенденциите в развитието на безопасността в железопътния транспорт в Р. България;

- изучаване и анализиране на чуждия опит в областта на управлението на ж. п. транспорта;
- разработване и апробиране на методика за управление на риска в ж. п. транспорта;
- разработване на доклад по безопасност при въвеждане в експлоатация на подвижния състав.

Още в началото на дисертационния труд авторката прави сполучливо разграничаване между предмета и обекта на изследването, като посочва, че **предмет** на изследването е управлението на риска в комплексните системи, като се акцентира само върху т. н. „чист“ риск, а **обект** е железопътната система на Р. България.

За успешността на изследването трябва да се посочи и правилната дефиниция на **изследователската теза**, че управлението на риска е важна област от управлението на транспортната система, която трябва да се разглежда като комплексна адаптационна система със свои специфични характеристики, които пораждат редица особености при управлението на риска в нея. Доказателството на посочената изследователска теза се свързва с разработване на методологически модел и методика за управление на риска в системата на железопътния транспорт с крайна цел усъвършенстване на управлението му.

Научен апарат и информационно осигуряване на изследването

За постигане на поставената цел и доказване на дефинираната теза в дисертационната работа е използвано съчетание на различни методи и подходи, като методите на историческия, факторния и статистическия анализ, на анкетното проучване, на аналогията, на сравнителните методи, ситуационния анализ, таблични и графични методи, математическото моделиране, методите на индукцията и дедукцията, методите за прогнозиране, авторски наблюдения, обзор на литературни източници, документален анализ, и др..

Използваната съвкупност от подходи и методи и систематизираните емпирични данни са позволили на авторката да проведе задълбочено научно изследване и да аргументира и обоснове изводите и предложенията за усъвършенстване на управлението на риска и подобряване на сигурността и безопасността в железопътния транспорт.

За целите на изследването авторката посочва в библиографската справка, приложена към дисертацията общо 160 литературни източника, в т.ч. 50 на

кирилица, 64 на латиница, 20 международни стандарта и документа на ЕС и 26 нормативни документа на Р. България. Те са свързани с темата на дисертацията. Информацията е ползвана добросъвестно и коректно - източниците на използваните цитати са посочени под линия.

При разработването на дисертацията не е използвана класифицирана информация.

3. Оценка на съответствието между автореферата и дисертационния труд

Представеният автореферат е в обем от 39 стандартни страници. Той дава представа в твърде синтезиран вид за съдържанието на дисертационния труд. В него са отразени накратко съдържанието на дисертацията, тезата, обекта, предмета и методологията на научното изследване, обобщените крайни резултати, изводи и предложения. Към него са представени Списък с приносите от изследването, Списък с авторовите публикации по темата на дисертацията и резюме на английски език.

4. Характеристика и оценка на приносите в дисертационния труд

Още в увода ясно и точно са дефинирани изходните позиции на авторката, основната теза, целта и задачите, предмета и обекта на изследването. Това дава възможност тя да следва логически заданието и по пътя на верификацията поетапно да постига определени резултати, които са предпоставка за следващите изследователски стъпки.

В справката за приносите, приложена към автореферата /стр. 33/, докторантката е посочила пет приноса, без да ги структурира според обичайната класификация на научни и научно-приложни. Потвърждавам наличието на тези приноси в дисертационната работа, но считам, че е целесъобразно те да се структурират в две основни групи:

Първа група: Приноси, посочени под номера 1, 2 и 3, свързани с обогатяване и систематизиране на научните знания в две насоки;

а) по отношение на същността, управлението и моделирането на риска при сложни комплексни системи, в т. ч. и в ж. п. системите;

б) по отношение на оценка на чуждестранен модел за управление на ж. п. система, който може да се адаптира към условията ж. п. транспорта у нас .

Втора група: Приноси с конкретен научно-приложен характер, посочени под номера 4 и 5, където се отнасят:

а) приноси, свързани с организацията и апробирането на разработената от авторката методика за управление на риска в конкретна ж. п. фирма превозвач;

б) доклад по безопасност на маневрен локомотив.

Приноси, посочени под номера 2 и 3 могат да се обединят, защото те взаимно се допълват.

Посочените приноси в дисертационния труд са резултат от извършените задълбочени изследвания, насочени към постигане на дефинираната цел и решаването на съответните задачи.

Запознаването с представената дисертационна работа, с изходните позиции на авторката и извършеното изследване и апробацията на методиката дават основание да се направи извод, че целта и поставените задачи са изпълнени, в резултат на което са постигнати и определени авторови приноси.

5. Мнение за публикациите на дисертанта по темата на дисертационния труд

Авторката на дисертационния труд представя списък и ксерокопия на 12 публикации по дисертацията, от които 5 са самостоятелни и 7 в съавторство. В тях са отразени съществени моменти от изследваните проблеми в дисертацията, както в теоретичен, така и в приложен аспект.

Като важни постижения в публикациите на докторантката трябва да се отбележат следните:

Първо. Задълбочени анализ на настоящите проблеми в управлението на риска в системата на железопътния транспорт и оценка на възможните тенденции за неговото намаляване (Публикации 4, 8, 9 и 10). Изследва се и се доказва, че самото управление на риска е сложна комплексна система и за нейното управление са потребни комплексни подходи. В тази връзка за първи път у нас се предлага използването на така наречения холистичен подход, според който в условията на турбулентни, нелинейни процеси, които са характерни за комплексните системи, трябва да се отчитат

не само ключовите фактори, но и всички на пръв поглед незначителни фактори, които в рисков условия, могат да се превърнат в определящи за изхода на определено събитие.

Второ. Предложената методика за формиране на модел по управление на риска (публикации 2, 3 и 11), където подробно е представен алгоритъма, чрез който са обхванати всички дейности по анализа и оценката на риска, както и фазите, с присъщите им стъпки, свързани с реализацията на практическия методологически модел. В дисертацията авторката предлага последователно описание на процесите, през които се преминава при практическо приложение на методиката, което е много полезно при опити да се приложи тази методика в практиката на управлението на риска в ж. п. транспорта.

Трето. Подробното и аргументирано дефиниране на методологическите насоки по управление на риска в сферата на транспорта и Насоките за разработване на Доклад за безопасност (публикации 1, 5, 7 и 12). Създаването на методологически модел и методика, както и тяхното апробиране се прави за първи път у нас и трябва да се оцени като значително постижение за повишаване равнището на безопасността на пътниците и товарите в железопътния транспорт.

Научните доклади и статиите са публикувани в сборници и списания в легитимни издателства. Те отговарят като съдържание, обем и брой на изискването за публичност и популярност на дисертационното изследване.

6. Критични бележки и коментarii

Към представения за рецензиране дисертационен труд могат да се направят някои бележки и да се формулират препоръки и предложения за подобряване на по-нататъшна работа на докторантката.

Първо. По отношение на структурата на дисертацията, считам, че третата глава Оптимизиране на управлението на риска в железопътната система на Р. България, която е в обем от 30 стр. може да се разпреди по следния начин - параграф 3.1. с обем 10 стр. да се присъедини към втора глава, а параграф 3.2 да се присъедини към четвърта глава, защото в него се разглеждат теоретичните въпроси за управление на риска във фирма превозвач, а веднага след това се представя апробирането на тази методика в конкретна фирма-железопътен превозвач.

Второ. Рефератът по принцип отразява всички части от дисертацията, но много кратко и пестеливо, в резултат на което редица постижения на изследването не са изявени. Авторката е пропуснала да постави и съдържанието на автореферата.

Препоръки:

Считам, че във връзка с подобряване и развиване на по-нататъшната изследователска работа на докторантката в тази област е необходимо да се насочат изследователските усилия към разкриване на влиянието на комплексните фактори, които влияят върху създаване на предпоставки и условия за риск в системата на железопътния транспорт, като се отдели по-вече внимание на човешкия фактор. Трагичните събития с човешки жертви и сериозни екологични последици през последните години показват, че рисковите ситуации и събитията са резултат от човешка грешка.

Целесъобразно е да се обърне по-голямо внимание и да се направи съпоставка с методите и подходите за оценка на риска в железопътния транспорт, прилагани у нас и използваните за тази цел методи и подходи в другите европейски страни, където този транспорт е силно развит.

Посочените критични бележки и препоръки имат отношение към отделни аспекти на представената докторска дисертация и не поставят под съмнение нейната положителна оценка.

Моля, докторантката да отговори на следните въпроси:

1.Кои са основните положителни моменти от модела по управление на риска в Корейските железници?

2.Правени ли са консултации с представители от практиката за методиката за оценяване на риска във фирма-превозвач и съществува ли реална възможност тя да бъде приложена?

7. Лични впечатления за дисертанта

Нямам лични впечатления от докторантката, защото не съм имала предварително контакти с нея. От дисертацията и публикациите, мога да правя изводи, че са подготвени от рационално мислещ изследовател, който добре познава проблемите по управлението на риска и прецизно отразява постиженията на другите автори в тази област.

8. Заключение.

Рецензията на дисертационен труд на тема: „Управление на риска при комплексни системи (на примера на железопътната система на България)“, разработен от Мария Стоева Стефанова напълно отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ХТМУ.

Дисертацията представлява принос, както за обогатяване на теорията, така и за мениджърската практика при отчитане и управление на риска в железопътния транспорт. Докторантката има задълбочени познания в тази област и притежава умения да извършва самостоятелни научни изследвания.

В качеството си на рецензент ясно и еднозначно заявявам, че ще гласувам за положително решение, образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност 3.8. Икономика (Икономика и управление) да бъде присъдена на Мария Стоева Стефанова.

02.11.2017 г.

София

Рецензент:

(проф. д-р Румяна Нейкова)